

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. APVAIZDA. 72–77 SKYRIAI

Summa Contra Gentiles. Book III. Providence. Chapters 72–77

LXXII SKYRIUS

KAD DIEVIŠKOJI APVAIZDA ATSITIKTINUMO IŠ DAIKTŲ NEPAŠALINA

- [1] Bet kaip dieviškoji apvaizda iš daiktų visiškai nepašalina blogio, taip nepašalina atsitiktinumo ir neįveda daiktams būtinybės.
- [2] Mat jau parodyta¹, kad Dievas, veikdamas daiktuose savo apvaizda, antrinių priešasčių nepašalina, bet jomis siekia savo tikslų tiek, kiek jos veikia Dievo galia. Kai kurie padariniai vadinami būtiniais arba atsitiktiniais remiantis artimiausiomis, o ne tolimomis priešastimis: juk augalų derlingumas yra atsitiktinis rezultatas dėl artimiausios priešasties, t. y. augimo galios, kuriai galima pakenkti arba kuri gali sunykti, nors tolima priešastis, t. y. saulė, yra priešastis, veikianti dėl būtinybės. Kadangi tarp artimųjų priešasčių yra daug tokių, kurios gali veikti netinkamai, tai ne visi apvaizdai priklausantys padariniai bus būtinai, bet dauguma jų yra atsitiktiniai.
- [3] Dar. Iš to, kas jau pasakyta², aišku, jog dieviškajai apvaizdai tinka, kad visi esinių lygmenys būtų pripildyti. Tačiau esinys skirstomas į atsitiktinį ir būtiną, ir tai yra esminis esinio suskirstymas. Taigi, jeigu dieviškoji apvaizda pašalintų visa, kas yra atsitiktinio, tai būtų išsaugoti ne visi esinių lygmenys.
- [4] Toliau. Kuo kurie nors esiniai yra artimesni Dievui, tuo labiau dalyvauja jo panašume, ir kuo yra tolimesni, tuo labiau jiems trūksta jo panašumo. O tie,

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, Suma prieš pagonis, apvaizda.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, Summa Contra Gentiles, providence.

- kurie yra Dievui artimiausi, yra visiškai nemobilūs, t. y. atskirtosios substancijos, kurios labiausiai priartėja prie panašumo į Dievą, kuris visiškai nejuda. Tačiau joms artimiausi ir tiesiogiai judinami tų, kurie visada yra vienodai, esiniai išlaiko tam tikrą nemobilumo rūšį tuo, kad nuolatos juda tuo pačiu būdu, kaip dangaus kūnai. Ir šioje tvarkoje atsiskleidžia grožis. Bet kiekvienas būtinas, kaip būtinas visada esti vienodai. Vadinasi, dieviškajai apvaizdai, kuriai prikauso daiktams įvesti ir saugoti tvarką, prieštarautų, jei viskas vyktų iš būtinybės.
- [5] Be to. Tas, kuriam būtina būti, visada yra. Tačiau joks irus esinys nėra amžinas. Ir jeigu dieviškoji apvaizda reikalautų, kad viskas būtų būtina, tai daiktuose nebūtų nieko iraus, vadinasi, ir padaromo. Taigi iš daiktų būtų pašalinta ištisa dalis padaromų ir išardomų esinių. O tai iš visatos atimtų tobulumą.
- [6] Dar. Kiekviename judėjime yra tam tikras darymas ir ardyimas, nes tame, kuris yra judinamas, kažkas pradeda būti, o kažkas nustoja buvęs. Tad jeigu, kaip jau matėme, pašalinus daiktų atsitiktinumą, būtų pašalintas visas darymas ir ardyimas, tai ir judėjimas iš daiktų būtų pašalintas, ir visi mobilūs daiktai.
- [7] Taip pat. Kurios nors substancijos galios nusilpimas ir iš kokio nors jai priešingo veiksnio kylantis trukdymas atsiranda dėl kokios nors jos permainos. Taigi, jeigu dieviškoji apvaizda netrukdo daiktų judėjimui, tai netrukdo ir jų galios silpnėjimui arba trukdymui, kylančiam iš kitų veiksnių pasipriešinimo. O dėl galios silpnumo ir trukdymo atsitinka, kad natūralus daiktas ne visada veikia vienodu būdu, bet kartais jam pritrūksta to, kad veiktų taip, kaip tinka jo prigimčiai, todėl natūralūs padariniai atsiranda ne iš būtinybės. Tad dieviškajai apvaizdai nepriklauso suteikti būtinybės daiktams, kuriais ji rūpinasi.
- [8] Toliau. Tuose, kuriuos apvaizda tinkamai valdo, neturi būti nieko nereikalingo. Kadangi kai kurioms priežastims galima sukliudyti pasiekti savo padarinius, tai akivaizdu, kad jos yra atsitiktinės. Vadinasi, jeigu viskas atsitiktų iš būtinybės, tai būtų priešinga apvaizdos prigimčiai. Todėl dieviškoji apvaizda neįveda būtinybės daiktams visiškai pašalindama atsitiktinumą iš daiktų.

LXXIII SKYRIUS

KAD DIEVIŠKOJI APVAIZDA SPRENDIMO LAISVĖS NEATIMA

- [1] Iš viso to taip pat matyti, kad apvaizda neprieštarauja valios laisvei.
- [2] Juk kiekvienas įžvalgus valdovas savo valdomus daiktus tvarko taip, kad jie tobulumo arba gautų, arba padidintų, arba išsaugotų. Vadinasi, tai, kas tobula, apvaizdos turi būti saugoma labiau negu tai, kas netobula ir turi trūkumų. Tačiau tarp negyvų daiktų atsitiktinis priežasčių veikimas kyla iš netobulumo ir trūkumo, nes savo prigimtimi jos skirtos vienam padariniui, kurį visada pasiekia, nebent sutrukdytų arba galios silpnumas, arba koks nors išorinis veiksnys, arba materijos netinkamumas. Todėl natūralios veikiančiosios priežastys veikia ne įvairiais būdais, bet dažniausiai vienu būdu siekia savo padarinio ir

retai nepasiekia. O valios kaip priežasties atsitiktinumas kyla iš jos tobulumo, nes jos galia neribota vienu padariniu – jos galioje turėti tą ar kitą padarinį; todėl abiejų atžvilgiu ji yra atsitiktinė. Vadinasi, dieviškajai apvaizdai labiau privalu natūraliose priežastyse saugoti valios laisvę negu atsitiktinumą.

- [3] Toliau. Dieviškoji apvaizda numato, kad daiktai būtų naudojami jiems deramu būdu. O kiekvieno daikto veikimo būdas kyla iš jo formos, kuri yra veikimo pradas. Bet toji forma, kuria veikia valią turintis veiksnys, nėra apibrėžta, nes valia veikia protu suvokta forma, kadangi suprstas gėris judina valią kaip savo objektą, o protas neturi vienos apibrėžtos padarinio formos, bet iš prigimties linkęs suvokti daugybę formų. Todėl valia gali daryti įvairių formų padarinius. Vadinasi, apvaizdos prigimčiai netinka, kad ji pašalintų valios laisvę.
- [4] Taip pat. Kiekvienas numatantis savo valdymu valdomus daiktus veda į tinkamą tikslą, todėl apie dieviškąją apvaizdą Nemesijus Emesietis sako, kad ji yra *Dievo valia, kurios dėka visa, kas yra, gauna tinkamą vadovavimą*³. Tačiau galutinis kiekvieno kūrinio tikslas – tai, kaip jau minėta⁴, panašumo į Dievą pasiekimas. Taigi apvaizdai prieštarautų, jeigu kokiam daiktui būtų atimta tai, kuo jis pasiekia dieviškąjį panašumą. O veikiantis valia dieviškąjį panašumą pasiekia tuo, kad veikia laisvai, nes jau pirmoje knygoje parodyta⁵, kad laisvas sprendimas yra Dieve. Todėl apvaizda valios laisvės neatima.
- [5] Dar. Apvaizda gausina valdomų daiktų gerumą. Todėl tai, kuo iš daiktų būtų atimta daug gėrio, apvaizdai nepriklauso. Bet jeigu valios laisvė būtų panaikinta, tai būtų atimta daug gerumo. Juk jeigu žmogus nieko laisvai nedarytų, tai neliktų žmogiškų dorybių nuopelnų. Taip pat neliktų apdovanojančio ir baudžiančio teisingumo, jeigu žmogus laisvai nedarytų gero ar blogo. Taip pat dingtų sprendimo išvalgumas, nes tuose dalykuose, kurie daromi iš būtinybės, jis nereikalingas. Todėl apvaizdos prigimčiai prieštarautų, jei būtų atimta valios laisvė.
- [6] Todėl Ekleziasto knygoje rašoma: *Kai Dievas pradžioje žmogų sukūrė, jis davė jam galią laisvai pasirinkti* (Sir 15, 14). Ir kitoje vietoje: *Prieš kiekvieną žmogų yra gyvenimas ir mirtis, gėris ir blogis: ką žmogus pasirenka, tai bus jam duota* (Sir 15, 17).
- [7] Tuo paneigiama nuomonė stoikų, kurie teigė, jog viskas vyksta iš būtinybės pagal tam tikrą nepažeidžiamą priežasčių tvarką, kurią graikai vadino *ymarmenen*⁶.

LXXIV SKYRIUS

KAD DIEVIŠKOJI APVAIZDA NETIKĖTUMO
IR ATSITIKTINUMO NEPAŠALINA

- [1] Iš to, kas jau pasakyta, paaiškėja dar ir tai, kad dieviškoji apvaizda neatima iš daiktų netikėtumo ir atsitiktinumo.
- [2] Sakoma, kad tuose dalykuose, kurie retai įvyksta, yra netikėtumas ir atsitiktinumas. O jeigu joks įvykis nebūtų retas, viskas vyktų iš būtinybės, nes tas,

- kuris įvyksta dažnai, nuo būtino skiriasi tik tuo, kad retais atvejais gali neįvykti. Juk dieviškosios apvaizdos prigimčiai prieštarautų, jeigu viskas vyktų iš būtinybės, kaip jau parodyta⁷. Todėl dieviškajai apvaizdai prieštarautų, jeigu daiktuose nebūtų nieko netikėto ir atsitiktinio.
- [3] Toliau. Dieviškosios apvaizdos prigimčiai būtų priešinga, jeigu apvaizdai pavaldūs daiktai veiktų netikslingai, nes apvaizdai priklauso viską nukreipti į tikslą. Taip pat visatos tobulumui prieštarautų, jeigu nebūtų jokio iraus daikto ir jokios galios nestokotų, kaip tai akivaizdu iš to, kas jau pasakyta⁸. Tačiau dėl to, jog koks nors tikslo siekiantis veiksnys stokoja galios savo tikslui pasiekti, atsiranda kas nors netikėto. Vadinasi, būtų priešinga apvaizdos prigimčiai ir daiktų tobulumui, jeigu nebūtų nieko atsitiktinio.
- [4] Dar. Priežasčių daugis ir įvairovė kyla iš dieviškosios apvaizdos įvestos ir palaimomos tvarkos. Tačiau priežasčių įvairovė suponuoja, jog kartais susidurdamos priežastys viena kitai trukdytų arba padėtų daryti padarinį. Bet susidūrus dviem arba daugiau priežasčių, kas nors įvyksta netikėtai, nes dėl priežasčių susidūrimo įvyksta tai, ko nebuvo siekta: panašiai kaip einantis apsipirkti į turgų žmogus susitinka savo skolininką, nes pastarasis irgi eina į turgų. Tad dieviškajai apvaizdai neprieštarauja, kad pasaulyje yra kas nors nenumatyto ir atsitiktinio.
- [5] Taip pat. Tas, kurio nėra, negali būti priežastis. Todėl būtina, jog kiekvienas būtų priežastimi tiek, kiek jis yra. Todėl priežasčių tvarkos įvairovė turi atitikti esinių tvarkos įvairovę. Tačiau daiktų pasaulio tobulumui būtina, kad jame būtų ne tik savaiminiai esiniai, bet ir atsitiktiniai esiniai, nes daiktai, kurie savo substancijoje neturi galutinio tobulumo, tą tobulumą privalo pasiekti per atsitiktinius požymius; ir juo labiau jie yra nutolę nuo Dievo paprastumo, juo daugiau tų požymių jiems reikia. O iš to, kad koks nors subjektas turi daugybę atsitiktinių požymių, daroma išvada, jog egzistuoja atsitiktinis esinys, nes subjektas ir atsitiktinis požymis, taip pat ir du vieno subjekto požymiai yra vienas atsitiktinis esinys: pavyzdžiui, baltas žmogus ir baltas muzikantas. Todėl daiktų tobulumui reikia, kad būtų ir tam tikros atsitiktinės priežastys. Bet tie, kurie iš kokių nors priežasčių atsitiktinai atsiranda, vadinami atsitiktinai arba netikėtai atsiradusiais. Vadinasi, daiktų pasaulio tobulumą saugančiai apvaizdos prigimčiai neprieštarauja, jog kas nors atsiranda atsitiktinai arba netikėtai.
- [6] Be to. Dieviškosios apvaizdos tvarkai reikia, kad būtų priežasčių tvarka ir rangai. Tačiau juo aukštesnė yra priežastis, juo jos galia yra didesnė ir todėl jos priežastingumas daugiau aprėpia. Tačiau jokios natūralios priežasties veikimas neišėina už jos galios ribų, nes būtų bergždžias. Todėl būtina, kad paskiros priežasties siekis neapreptų visko, kas gali įvykti. Bet dėl to pasiekiamas kas nors atsitiktinio arba netikėto ir tai įvyksta veikiančiajam to nesitikint. Todėl dieviškosios apvaizdos tvarka reikalauja, kad pasaulyje būtų atsitiktinumai ir netikėtumas.
- [7] Todėl Ekleziasto knygoje rašoma: *pastebėjau, kad greitieji ne visuomet laimi lenktynes ir t. t., nes nesėkmės metas ištinke juos visus* (Koh 9, 11).

KAD DIEVO APVAIZDA APRĒPIA ATSITIKTINES ATSKIRYBES

- [1] Iš jau parodytų dalykų akivaizdu, kad dieviškoji apvaizda aprėpia net atskiras padaromas ir išardomas atskirybes.
- [2] Tik dėl jų atsitiktinumo atrodo, kad joms apvaizdos nėra, nes nuo neirių esinių ir bendrųjų irių esinių esmių, kurias tvarko apvaizda, jos skiriasi tik tuo, jog dauguma jų atsiranda atsitiktinai ir netikėtai. Bet jau parodyta⁹, kad apvaizdai nei atsitiktinumas, nei netikėtumas, nei valios laisvė neprieštarauja. Todėl niekas netrukdo, kad ir joms būtų apvaizda panašiai kaip neiriems ir bendriems esiniams.
- [3] Dar. Jeigu Dievas savo apvaizda tų atskirybių netvarko, tai šitaip yra arba dėl to, kad jų nepažįsta, arba dėl to, kad nepajėgia, arba dėl to, kad nenori jomis rūpintis. Tačiau sakyti, kad Dievas atskirybių nepažįsta, negalima, nes jau buvo parodyta¹⁰, kad jas pažįsta. Taip pat negalima sakyti, kad Dievas nepajėgia jomis pasirūpinti, nes, kaip jau įrodyta¹¹, jo galia yra begalinė. Be to, nėra taip, kad atskirų esinių nebūtų galima valdyti: juk matome, kad vieni valdomi proto veikla, kaip tai akivaizdu žmonių atveju, kiti – prigimtiniu instinktu, kaip akivaizdu bičių ir daugelio kitų neprotinių gyvūnų, kurie valdomi prigimtiniu instinktu, atveju. Taip pat negalima sakyti, kad Dievas nenori jų valdyti, nes jo valiai rūpi apskritai kiekvienas gėris, o tų, kurie valdomi, gėris labiausiai priklauso valdymo tvarkai. Todėl negalima sakyti, kad Dievas tomis atskirybėmis nesirūpina.
- [4] Toliau. Visos antrinės priežastys, būdamos priežastimis, įgyja dieviškąjį panašumą, kaip aišku iš to, kas jau pasakyta¹². Bet apskritai visos ką nors padarančios priežastys rūpinasi savo padariniais: pavyzdžiui, gyvūnams prigimta maitinti savo vaikus. Todėl Dievas rūpinasi visais, kurių priežastis jis yra. Tačiau jis yra priežastis ir tų atskirybių, kaip aišku iš to, kas jau pasakyta¹³. Vadinasi, jis jomis rūpinasi.
- [5] Taip pat. Jau buvo parodyta, kad Dievas daiktus kuria ne iš prigimtos būtinybės, bet valia ir intelektu¹⁴. O tuos, kuriuos daro intelektu ir valia, paveda apvaizdos globai, kuri, atrodo, pasireiškia protingu valdymu. Todėl dieviškajai apvaizdai pavaldūs visi, kuriuos jis daro. Bet jau parodyta¹⁵, kad Dievas veikia visose antrinėse priežastyse, ir visi pastarųjų padariniai redukuojami į Dievą kaip į priežastį, todėl visa, ką daro atskirybės, yra jo darbai. Vadinasi, tos atskirybės, jų judesiai ir veiksmai dieviškajai apvaizdai yra pavaldūs.
- [6] Be to. Kvaila būtų kieno nors apvaizda, jeigu nesirūpintų tais, be kurių tie, kuriais ji rūpinasi, negali būti. Tačiau žinoma, kad jeigu dingtų visos atskirybės, tai jų bendrybės negalėtų pasilikti. Taigi jeigu Dievui rūpėtų tik bendrybės, o į atskirybes jis visiškai nekreiptų dėmesio, tai jo apvaizda būtų kvaila ir netobula.
- [7] Bet jeigu kas nors pasakytų, kad Dievas tomis atskirybėmis rūpinasi tik tiek, kad jos išliktų esatyje, ir nieku kitu, tai šito niekaip negali būti. Mat visa kita, kas su tais

- atskirais daiktais atsitinka, nukreipta į jų išsaugojimą arba suirimą. Taigi jei Dievas rūpinasi išsaugoti atskirybes, tai rūpinasi ir viskuo, kas su jomis atsitinka.
- [8] Tačiau kas nors gali sakyti, kad rūpinimosi tik bendrybėmis pakanka išsaugoti atskirybes esatyje. Juk kiekviena rūšis aprūpinta tuo, kuo tai rūšiai priklausantis bet kuris individas gali būti išsaugotas esatyje. Pavyzdžiui, gyvūnams duoti maisto priėmimo ir virškinimo organai, ir ragai apsiginti. Jie veikia gerai, išskyrus retus atvejus, nes visa, kas yra iš prigimties, savo tikslus pasiekia arba visada, arba dažniausiai. Ir todėl visi individai negali išnykti, nors kai kurie išnyksta.
- [9] Tačiau, anot šio argumento, visa, kas atsitinka atskirybėms, paklūsta apvaizdai taip, kaip ir jų išsaugojimas esatyje, nes jokios rūšies atskirybėms negali atsitikti nieko, ko nebūtų galima redukuoti į tos rūšies pradus. Todėl atskirybės išlikimu esatyje dieviškajai apvaizdai pavaldžios ne daugiau, negu visais kitais atžvilgiais.
- [10] Be to. Siejant daiktus su tikslu, atsiskleidžia tokia tvarka, kurioje akcidenrijos yra substancijoms, kad jas tobulintų; o substancijose materija yra formai, nes per ją dalyvauja dieviškajame gerume, kuriam viskas buvo padaryta, kaip tai parodyta¹⁶. Todėl aišku, kad atskirybės yra bendrajai prigimtčiai. Tai patvirtina faktas, kad ten, kur bendrąją prigimtį gali išsaugoti vienas individas, nėra daug vienos rūšies individų, kaip tai matyti saulės ir mėnulio atveju. Bet, kadangi apvaizda visus kreipia į tikslą, būtina, kad apvaizdai priklausytų ir tikslai, ir tie dalykai, kurie artina prie tikslo. Todėl apvaizdai pavaldžios ne tik bendrybės, bet ir atskirybės.
- [11] Dar. Spekuliatyvusis ir praktinis pažinimas skiriasi tuo, kad spekuliatyvusis pažinimas ir visa, kas jam priklauso, tobulumą pasiekia bendrybėje, o tai, kas priklauso praktiniam pažinimui, tobulumą pasiekia atskirybėje, nes spekuliatyviojo pažinimo tikslas yra tiesa, kuri pirmiausia ir savaime yra nematerialiuose ir bendruose dalykuose, o praktinio pažinimo tikslas yra veikla su atskirybėmis. Todėl gydytojas gydo ne apskritai žmogų, o tą konkretų žmogų: į tai nukreiptas visas medicinos mokslas. Tačiau žinoma, kad apvaizda priklauso praktiniam pažinimui, nes daiktus kreipia į tikslą. Vadinasi, Dievo apvaizda būtų pati netobuliausia, jeigu apsiribotų tik bendrybėmis, o atskirybių nepasiektų.
- [12] Taip pat. Spekuliatyvusis pažinimas bendrybėje tobulėja labiau negu atskirybėje, nes bendrybę pažįsta geriau negu atskirybę, todėl pačių bendriausių pradų pažinimas yra visiems bendras. O praktiniame moksle tobulesnis yra tas, kuris žino ne tik bendrybes, bet ir tiesiogiai pažįsta daiktus, nes tas, kuris žino tik bendrybes, daiktus pažįsta tik potencialiai. Todėl mokinys iš bendrųjų pradų žinojimo daro teisingas išvadas padedamas mokytojo, kuris žino ir viena, ir kita; panašiai kaip kas nors iš galimybės pereina į aktualybę padedamas aktualiai esančiojo. Vadinasi, praktiniame moksle tobulesnis yra tas, kuris aktualizuoja ne tik bendrybes, bet ir atskirus daiktus. Todėl dieviškoji apvaizda, kuri yra pati tobuliausia, aprėpia net atskirybes.

- [13] Toliau. Kadangi, kaip jau parodyta¹⁷, Dievas yra esaties priežastis tiek, kiek ji esti, tai dera, kad jis esatimi rūpintųsi tiek, kiek ji esti, jis daiktais rūpinasi tiek, kiek yra jų priežastis. Todėl kiekvienas, kuris yra – kad ir kaip jis būtų – priklauso jo apvaizdai. Tačiau atskirybės yra esiniai, ir net labiau negu bendrybės, nes bendrybės yra ne pačios savaime, o tik atskirybėse. Todėl dieviškoji apvaizda aprėpia ir atskirybes.
- [14] Taip pat. Sukurti daiktai dieviškajai apvaizdai pavaldūs tuo, kad jis juos nukreipia į galutinį tikslą, kuris yra jo gerumas. Vadinasi, sukurti daiktai Dievo gerume dalyvauja dieviškosios apvaizdos dėka. Tačiau dieviškajame gerume dalyvauja taip pat ir atsitiktinės atskirybės. Todėl reikia, kad dieviškoji apvaizda aprėptų ir jas.
- [15] Todėl Evangelijoje pagal Matą rašoma: *Argi ne du žvirbliai parduodami už skatiką? Ir vis dėlto nė vienas iš jų nekrinta žemėn be jūsų Tėvo valios* (Mt 10, 29). Ir Išminties knygoje: *Ji galingai siekia nuo vieno žemės krašto iki kito*, t. y. nuo pirmųjų kūrinių iki pat pačių mažiausių tarp jų. Taip pat Ezekielis bara tuos, kurie sako: „*Viešpats paliko kraštą! Viešpats nemato!*“ (Ez 9, 9); ir Jobas – sakantį: „*Debesys jį taip dengia, kad jis nebemato ir vaikšto jis ant dangaus skliauto*“ (Job 22, 14).
- [16] Tuo paneigiama nuomonė tų, kurie teigė, kad dieviškoji apvaizda iki pat tų atskirybių nesiekia. Kai kurie tokį požiūrį priskyrė Aristoteliiui, nors iš jo žodžių tokios išvados daryti negalima.

LXXVI SKYRIUS

KAD DIEVO APVAIZDA VISOMIS ATSKIRYBĖMIS
RŪPINASI TIESIOGIAI

- [1] Tačiau kai kurie pripažino, kad dieviškoji apvaizda siekia iki pat tų atskirybių, bet tik tam tikroms priežastims tarpininkaujant. Mat Platonas, pasak Nemesijaus Emesiečio¹⁸, postulavo trejopą apvaizdą. Pirmoji yra aukščiausiojo Dievo, pirmiausia ir labiausiai besirūpinančio tais, kurie jam artimi, būtent visomis dvasinėmis ir protingomis esybėmis, o atitinkamai ir visu pasauliu tiek, kiek tas rūpestis liečia gimines bei rūšis ir bendrąsias priežastis, dangaus kūnus. Antroji yra ta, kuri globoja gyvūnus ir augalus bei kitus atsirandančius ir išnykstančius objektus tiek, kiek tai liečia jų atsiradimą bei išnykimą ir kitokius pakitimus. Šią apvaizdą Platonas priskyrė aplink dangų keliaujantiems dievams. Bet Aristotelis tų dalykų priežastis matė ekliptikos rato pasvirime¹⁹. O trečioji apvaizda, kaip teigiama, rūpinasi žmonių gyvenimui priklausančiais dalykais. Tą rūpestį Platonas priskyrė aplink žemę gyvenantiems daimonams, kurie, anot jo, saugo žmonių veiksmus. Tačiau, pasak Platono, antroji ir trečioji apvaizda priklauso nuo pirmosios, nes aukščiausias Dievas paskyrė antruosius ir trečiuosius prievaizdus.

- [2] Šis požiūris katalikų tikėjimą atitinka tuo, kad visų esinių apvaizdą susieja su Dievu kaip pirmuoju jų kūrėju. Bet atrodo, jog tikėjimo teiginiams prieštarauja tuo, kad ne visas atskirybes pripažįsta esant tiesiogiai pavaldžias dieviškajai apvaizdai, ką galima parodyti remiantis tuo, kas jau pasakyta.
- [3] Mat Dievas atskirybes pažįsta tiesiogiai ne tik pažindamas jų priežastis, bet ir jose pačiose, kaip jau parodyta šio veikalų pirmoje knygoje²⁰. Todėl neatrodo tinkama, kad, pažindamas atskirybes, nenorėtų jų tvarkos, nuo kurios priklausos svarbiausias jų gėris: mat jo gerumas yra kiekvieno gėrio pradai. Vadinasi, būtina, kad atskirybėms tvarką skirtų taip tiesiogiai, kaip jas pažįsta.
- [4] Toliau. Tvarka, kurią apvaizda suteikia valdomiems daiktams, kyla iš tos tvarkos, kurią prievaizdas sumano savo prote: panašiai kaip meno forma, kuri atsiranda medžiagoje, kyla iš tos, kuri yra amatininko prote. Bet ten, kur yra daug vienas kitam pavaldžių prievaizdų, būtina, kad tvarkos sampratą aukštesnysis perduotų žemesniajam, panašiai kaip žemesnysis menas gauna pradmenis iš aukštesniojo. Tad jeigu antrieji ir tretieji prievaizdai pavaldūs pirmajam, kuris yra aukščiausias Dievas, tai būtina, kad daiktuose įvedamą tvarką jie gautų iš aukščiausiojo Dievo. Bet neįmanoma, kad toji tvarka juose būtų tobuliau negu aukščiausiame Dieve: priešingai, visi tobulumai mažėdami iš jo į kitus pereina, kaip tai matyti iš to, kas jau buvo pasakyta²¹. Tačiau būtina, kad daiktų tvarka antruosiuose prievaizduose aprėptų ne tik bendrybes, bet ir atskirybes: antraip jie negalėtų savąja apvaizda atskirybėse įvesti tvarką. Vadinasi, dieviškajai apvaizdai atskirybių tvarka dar labiau pavaldi.
- [5] Dar. Tuose reikaluose, kuriuos valdo žmogiškoji apvaizda, aukštesnysis prievaizdas išmąsto, kaip turi būti tvarkomi dideli ir bendri dalykai, bet apie mažesniųjų tvarką jis negalvoja ir ją išmąstyti palieka žemesniesiems prievaizdams. Taip atsitinka dėl jo trūkumų: jis arba nežino smulkiųjų reikalų sąlygų, arba nesugeba apgalvoti visų dalykų tvarkos, nes tai reikalauja daug darbo ir laiko. Tačiau Dievui tokie trūkumai visiškai svetimi, nes jis žino visas atskirybes ir jam nereikia nei mąstymo pastangų, nei laiko, kadangi, kaip buvo parodyta²², pažindamas save patį jis pažįsta visa kita. Vadinasi, jis išmąsto visų bendrų ir atskirų dalykų tvarką. Todėl jo apvaizda visas atskirybes globoja tiesiogiai.
- [6] Taip pat. Žmonių reikaluose žemesnieji prievaizdai savo darbštumu išgalvoja tvarką tiems, kurių valdymas jiems vyriausiojo prievaizdo pavestas. Tą darbštumą ir jo panaudojimą jie gauna ne iš vyriausiojo prievaizdo, nes jeigu juos gautų iš vyriausiojo, tai ir toji tvarka atsirastų iš vyriausiojo, o jie patys būtų ne tos tvarkos autoriai, bet vykdytojai. Tačiau iš to, kas jau pasakyta²³ žinoma, kad aukščiausias Dievas yra išminties ir proto priežastis kiekvienoje protingoje esybėje, ir joks protas negali nieko suprasti, nebent tik dieviškąja galia: kaip joks veiksnys neveikia, nebent veikia tik tiek, kiek veikia jo galia. Vadinasi, pats Dievas savo apvaizda yra visko tvarkytojas, o tie, jam pavaldžiais vadinami prievaizdai, yra jo apvaizdos vykdytojai.

- [7] Be to. Aukštesnioji apvaizda duoda taisykles žemesniajai apvaizdai, panašiai kaip valstybės vadovas duoda taisykles ir įstatymus kariuomenės vadui, kuris, savo ruožtu, duoda įstatymus ir taisykles šimtininkams ir tribūnams. Taigi jei žemiau pirmosios Dievo apvaizdos yra kitos apvaizdos, tai būtina, kad Dievas toms antrinėms ar tretinėms apvaizdoms duotų savo valdymo taisykles. Vadinasi, jis joms duoda arba bendrąsias taisykles ir įstatymus, arba atskiras. Bet jeigu duotų tik bendrąsias valdymo taisykles, tai būtų būtina, kad tie antriniai arba tretiniai prievaizdai jų apvaizdai patikėtus dalykus kartais tvarkytų ne pagal jiems duotas taisykles, nes atskiriems atvejams bendrosios taisyklės ne visada gali būti pritaikytos, ypač kintantiems dalykams, kurie ne visada veikia vienodai. Vadinasi, jie turėtų galią apie tas taisykles spręsti, kada reikia pagal jas veikti, o kada derėtų jų nepaisyti. Bet taip negali būti, nes toks sprendimas priklauso aukštesniajam, kadangi įstatymų aiškinimas ir skirstymas, kitaip tariant, jų leidyba, priklauso jo kompetencijai. Todėl būtina, kad apie duotų bendrųjų taisyklių taikymą arba netaikymą spręstų aukščiausias prievaizdas. O taip negalėtų būti, jeigu jis neįsitrauktų į tų atskirųjų tvarkymą. Vadinasi, iš viso to būtina daryti išvadą, kad jis yra tiesioginis jų prievaizdas. Bet jeigu antrieji ir tretieji prievaizdai iš aukščiausiojo prievaizdo gauna atskiras taisykles ir įstatymus, tai aki-vaizdu, kad tos atskirybės yra tiesiogiai dieviškosios apvaizdos valdomos.
- [8] Toliau. Aukštesnysis prievaizdas visada sprendžia, kaip – gerai ar blogai – antrieji ar tretieji prievaizdai tvarko tai, kas jiems patikėta. Tad jeigu antrieji ar tretieji prievaizdai yra pavaldūs Dievui kaip pirmajam prievaizdui, tai būtina, kad Dievas spręstų apie tuos, kuriuos jie tvarko. O to negalėtų būti, jeigu jis minėtų atskirųjų tvarkos nežiūrėtų. Vadinasi, jis pats asmeniškai rūpinasi tomis atskirybėmis.
- [9] Dar. Jei pats Dievas tiesiogiai nesirūpintų tomis žemesniosiomis atskirybėmis, jis taip darytų arba dėl to, kad jas niekina, arba, pasak kitų, kad jo orumas nenukentėtų. Tačiau taip manyti neprotinga, nes kilniau yra kuo nors rūpintis išmaštant tvarką negu su jais veikti. Tad jeigu Dievas veikia su visais, kaip tai parodyta²⁴, ir dėl to jo orumas nenukenčia – priešingai, tai priklauso jo visuotinai ir aukščiausiai galiai – tai jo niekaip nežemina ir jo orumo nesutepa, jeigu toms atskirybėms jis tiesiogiai apvaizdą turi.
- [10] Taip pat. Kiekvienas išminčius, sumaniai besinaudojantis savo galia, veikloje ja naudojasi saikingai, nukreipdamas į tai, ką ir kiek ji pajėgia; antraip veikiant galia nepaklustų išminčiai. Bet iš to, kas anksčiau pasakyta²⁵, žinoma, kad dieviškoji galia pasiekia net pačius žemiausius daiktus. Vadinasi, dieviškoji išmintis nustato padarinio atsiradimo iš galios veikimo būdą, kokybę ir kiekybę net ir žemiausių daiktų atveju. Vadinasi, jis savo apvaizda yra tiesioginis visų daiktų tvarkos autorius.
- [11] Todėl Laiške romiečiams rašoma: *tai, kas iš Dievo, yra tvarkinga* (Rom 13, 1). Ir Juditos knygoje: *Tu sumanei, kas dabar vyksta ir kas ateityje bus. Kas yra įvykę, tu turėjai mintyje* (Jdt 9, 5).

LXXVII SKYRIUS

KAD DIEVIŠKOJI APVAIZDA VYKDOMA ANTRINĖMIS PRIEŽASTIMIS

- [1] Tačiau būtina atsižvelgti į tai, kad apvaizdai reikia dviejų dalykų: nurodymo ir nurodymo vykdymo. Pirmąjį duoda pažinimo galia, todėl tie, kurių pažinimas tobulesnis, vadinami kitų vadovais: juk vadovauti priklauso išmintingam. O antrasis kyla iš veikimo galios. Tačiau šiuose dviejuose dalykuose yra priešybė: mat nurodymas yra juo tobulesnis, juo žemiau nusileidžia iki smulkmenų, bet vykdyti smulkmenas pritinka žemesniajai, padariniui proporcingai galiai. Tačiau abeiose Dievo galiose yra aukščiausias tobulumas, nes jame yra tobuliausia vadovavimo išmintis ir tobuliausia veikimo galia. Vadinasi, jis pats savo išmintimi duoda nurodymus net dėl pačių smulkiausių dalykų, tačiau smulkiausių nurodymus vykdo kitomis žemesniosiomis galiomis, kuriomis veikia taip, kaip bendroji ir aukštesnioji galia veikia per žemesniąją ir atskirą galią. Vadinasi, teisinga, kad egzistuoja žemesnieji veiksniai, dieviškosios apvaizdos vykdytojai.
- [2] Taip pat jau buvo parodyta²⁶, kad dieviškoji veikla antrinių priešasčių veikimo nepašalina. Tačiau tie padariniai, kurie atsiranda dėl antrinių priešasčių veikimo, yra pavaldūs dieviškajai apvaizdai, nes, kaip jau parodyta²⁷, kiekvieną atskirą Dievas tvarko asmeniškai. Vadinasi, antrinės priešastys yra dieviškosios apvaizdos vykdytojos.
- [3] Dar. Juo stipresnė yra kurio nors veiksnio galia, juo labiau nutolusius daiktus savo veikimu pasiekia: panašiai juo didesnė ugnis, juo labiau nutolusius daiktus šildo. Tačiau taip neatsitinka veiksmui, kuris veikia ne per tarpininką, nes tas, kurį jis veikia, yra jam artimas. Vadinasi, kadangi dieviškosios apvaizdos galia yra pati didžiausia, tolimiausius savo veikimo objektus ji turi pasiekti per kokius nors tarpininkus.
- [4] Toliau. Valdančiojo orumą rodo padėjų gausa ir nurodymų vykdytojų įvairovė, nes valdžia yra juo aukštesnė ir didesnė, juo didesnis valdinių skaičius ir įvairovė jai paklusta. Tačiau jokio valdovo orumas neprilygsta dieviškosios valdžios orumui. Todėl tinka, kad daugybė įvairiausių veiksmų vykdytų dieviškąją apvaizdą.
- [5] Be to. Tvarkos tinkamumas rodo apvaizdos tobulumą, nes tvarka yra tiesioginis apvaizdos padarinys. Tačiau tvarkos tinkamumą rodo tai, kad nelieka nieko nesutvarkyto. Todėl dieviškosios apvaizdos tobulumas reikalauja, kad vienu esinių viršenybė kitų atžvilgiu būtų tinkamai sutvarkyta. O taip atsitinka tada, kai iš daugiau turinčiųjų kyla koks nors mažiau turinčiųjų gėris. Ir kadangi visatos tobulumas reikalauja, kad vieni esiniai dieviškajame gerume dalyvautų labiau už kitus, kaip tai parodyta²⁸, tai dieviškosios apvaizdos tobulumas reikalauja, kad tie, kurie labiau dalyvauja dieviškajame gerume, vykdytų dieviškosios valdžios nurodymus.
- [6] Dar. Priežasčių tvarka yra tobulesnė negu padarinių tvarka, nes priešasties galia yra didesnė už padarinio galią. Todėl priešasčių tvarkoje apvaizdos tobu-

lumas labiau atsiskleidžia. Bet jeigu pasaulyje nebūtų tarpinių, dieviškąją apvaizdą vykdančių priešasčių, tai nebūtų ir priešasčių tvarkos, o būtų tik padarinių tvarka. Vadinasi, dieviškosios apvaizdos tobulumas reikalauja, kad būtų tarpinės priešastys, apvaizdos vykdytojos.

- [7] Todėl Psalmėje giedama: *Šlovinkite Viešpatį, visos jo galybės, – jo tarnai, vykdančios jo valią* (Ps 103, 21); ir kitoje vietoje: *Jūs, ugnie ir ledų kruša, sniege ir šalna, audros vėjau, vykdančios jo žodį!* (Ps 148, 8)

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. *Logos*, 2012, Nr. 73, p. 96–101.
- ² Ten pat, p. 102–104.
- ³ Nemesius Episcopus Emesenus, *De natura hominis* 43 [41]. J. P. Migne, PG 40, Paris, 1858, p. 792 B, Žr. <<http://www.scribd.com/doc/45898002/PG-040>>
- ⁴ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. *Logos*, 2010, Nr. 63, p. 128.
- ⁵ Žr. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. Vilnius: *Logos*, 1999, sk. 88, p. 325–327.
- ⁶ Šis graikų kalbos žodis reiškia likimą, paskirtį.
- ⁷ Žr. šio vertimo 72 skyrių.
- ⁸ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. *Logos*, 2012, Nr. 73, p. 102–103.
- ⁹ Žr. šio vertimo 72–74 skyrius.
- ¹⁰ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, sk. 65.
- ¹¹ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. *Logos*, 2003, sk. 22, p. 68–71.
- ¹² Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos*, 2012, Nr. 73, sk. 21.
- ¹³ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, sk. 15, p. 35–39.
- ¹⁴ Ten pat, sk. 23, p. 71–75.
- ¹⁵ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos*, 2012, Nr. 72, p. 127–129.
- ¹⁶ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos*, 2010, Nr. 63, p. 125–127.
- ¹⁷ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, sk. 15, p. 35–39.
- ¹⁸ Nemesius Episcopus Emesenus, *De natura hominis* 44 [42]. J. P. Migne, PG 40, p. 793 A–796 A. Žr. <<http://www.scribd.com/doc/45898002/PG-040>>
- ¹⁹ Aristotle, *De generatione et corruptione* II, 10 (336a 31–32). Žr. <http://classics.mit.edu/Aristotle/gener_corr.2.ii.html>
- ²⁰ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, sk. 65, p. 239–245.
- ²¹ Ten pat, sk. 38, p. 145–147.
- ²² Ten pat, sk. 46, p. 181–183.
- ²³ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, sk. 15, p. 35–39; Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos*, 2012, Nr. 72, p. 127–129.
- ²⁴ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos*, 2012, Nr. 72, p. 127–129.
- ²⁵ Ten pat.
- ²⁶ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos*, 2012, Nr. 73, p. 96–101.
- ²⁷ Žr. šio vertimo 76 skyrių.
- ²⁸ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, sk. 45.

Iš lotynų kalbos vertė
doc. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš *S. Thomae de Aquino Summa contra gentiles*, Romae, Apud sedem commissionis Leoninae et apud libreriam Vaticanas, Desclée et C. Herder, 1934.